

„ISÁ, POR ËS HOMOU VOGYMUK” – A HAMVASZTÁSROL MAGYARORSZÁGON ÉS EURÓPÁBAN

Végh Nóra Zsuzsanna

1. Bevezetés

A halál az embert az mindenkor foglalkoztató kérdéskör. Olyan ismeretlen terület ez, amely misztikumát örök kérdésként felénk tárja. Emberi mivoltunkra jellemző, hogy mindent uralmunk alá dönteni törekszünk, az ismereteink bővítésének határait feszegetve. Ezért olyan érdekes a halál és az ahhoz kapcsolódó tények jogi szabályozása. A történelem során számos kultúra mind máshogy törekedett a túlvilági létet megismerni, azzal a kapcsolatot megteremteni. A temetkezés aktusa olyan cselekvésláncolatot takar, amely által az ember talán a legközelebb kerülhet a halálhoz még életében. Fontos ennek jogi szabályozása, azonban olyan jogterület a temetkezéshez kapcsolódó jog, ahol a népszokások, hagyományok és kulturális különbségek (más nagy ’életeseményekhez’ hasonlóan) szemléletesen megmutatkoznak. Mivel pedig a jog az élet történéseinek leképezésére, annak rendezésére törekszik, így ez alól az élet e területe sem képez kivételt.

Kutatásomban a hamvasztással, mint temetési formával foglalkozom. Számba veszem az európai országok gyakorlatát e kérdéskörben, kitérve a hamvasztás történelmi hagyományaira is kitérek. Sok országban egyre inkább uralkodóvá válik a holtak ilyen típusú búcsúztatása. E tendenciának kulturális, vallási gyökereinek bemutatása is célom. Végül a temetkezési jog magyar szabályozását és néhány kapcsolódó hazai jogesetet ismertetek.

2. A temetkezés jogi szabályozása Magyarországon

Hazánkban a temetkezést az 1999. évi XLIII. törvény (továbbiakban: Temetkezési törvény) és az ahhoz kapcsolódó 145/1999. (X. 1.) kormányrendelet szabályozza. A törvény nem csak a temetkezést hivatott rendezni; négy fejezete közül az első tartalmazza a jogszabály tartalmát meghatározó alapelveket és általános rendelkezéseket, illetve meghatározza a törvény hatályát. Ennek relevanciája megkérdőjelezhetetlen, több ítéletben is ezeket az alaptételeket hívja fel a bíróság az indokolásban. A törvény második fejezete a temetőkről általában szól, azok fenntartását, létesítését, megszüntetését taglalja. Szintén a második fejezet rendezi a temetés lefolytatásának jogi kereteit is. A törvény harmadik fejezete a temetkezési szolgáltatók helyzetét és az általuk ellátott temetkezési szolgáltatásokat taglalja. A negyedik fejezet egyes rendelkezései szabályozzák többek között a kegyeleti közszolgálati szerződéseket és a hősi temetőkre, temetkezési helyekre vonatkozó különös rendelkezéseket.

A törvény értelmező rendelkezései alapján megkülönböztetendő a temető és a köztemető. A 3.§ a) pontja szerint temetőnek minősül az a település közigazgatási területén belüli, zöldfelületi jellegű különleges terület, amely kegyeleti célokat szolgál, közegészségügyi rendeltetésű, és amelyet az elhunytak eltemetésére, a hamvak elhelyezésére létesítettek és használnak, vagy használtak. Ettől eltér a köztemető fogalma, ugyanis az azt a temetőt vagy temetőrészt jelenti, amely önkormányzati tulajdonban van vagy amelyben az önkormányzat (megállapodás alapján) a köztemetőre vonatkozó fenntartási kötelezettségét elvégzi.¹

Ahogy azt a törvény 4. § (1) bekezdése alátámasztja a temető tulajdonosa nemcsak az állam lehet, hanem települési önkormányzat, jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség, helyi és országos nemzetiségi önkormányzat, gazdálkodó szervezet és közhasznú szervezet is. Kiemelendő azonban, hogy azon a településen, ahol nincs önkormányzati tulajdonban álló temető, ott gazdálkodó szervezet vagy közhasznú szervezet a temetőtulajdonban legfeljebb 49%-os tulajdoni hányadot szerezhet, mert a temető tulajdoni hányadának legalább 51%-át az önkormányzat szerzi meg, és ez az arány a működés során sem változhat az önkormányzat kárára.² E szabály alól azonban kivételt jelentenek az egyházak, amelyek rendelkezhetnek többségi vagy teljes tulajdoni hányaddal egy temetőben. Emiatt lehetséges az, hogy a magyarországi temetők jelentős többsége

¹ A temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény 3. § b) pont. (A továbbiakban: 1999. évi XLIII. tv.)

² 1999. évi XLIII. tv. 4. § (2) bekezdés.

– csaknem kétharmada – egyházi k zss gek tulajdon t képezi.³ A temető feletti tulajdoni viszonyok világos meghatározása a fenntartás szempontjából jelent s, ugyanis a temetők létesítményeinek, zöldfelületeinek, s rhelyt bl inak megépítése, kialakítása és fenntartása a tulajdonos felelőssége. E kötelességeket a tulajdonos saját maga, illetve szerződés alapján gazdálkodó szervezet útján is elláthatja, és ezt a temetkezési szolgáltatást engedélyező hatóság ellenőrzi is.⁴

A temető tulajdonosát megilleti a temető, illetve a temetési hely lezárásának joga. Amennyiben a temető, illetve temetési hely lezárását elrendeli az arra jogosult, először meg kell arról bizonyosodnia, hogy a használati  d  lejárt az adott területre vonatkozóan. A használati  d  tartama eltér a temetés módjától függően: koporsós temetés esetén legalább 25 év, sírbolt vásárlása esetén 60  v, urnafülke és urnasírhely váltása esetén 10  v, urnasírbolt  g nyl se esetén 20  v. Ezen  d tartamok leteltével a temetési helyek alapszabály szerint újra megválthatók. Ha az adott temetési hely használati ideje lejárt, a lezárás ekkor sem rendelhető el korlátok nélkül. A lezárásra jogosultnak szándékát hirdetményben közzé kell tennie a lezárást legalább két hónappal meg l z en, különböző felületeken (pl. temet kapun, ravataloz n, tájékoztató táblán, országos napilapban, vallási k zss g lapjában, magyarorszag.hu k rm nyzeti portálon).⁵ A lezárt temetőt lehetséges újbóli használatba venni, ezekben az esetekben a létesítésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.⁶

A lezártnak minősített temetési hely akár ki is üríthető.⁷ Kiürítés esetén felmerül a kérdés, hogy mi történik azokkal a holttestekkel, holttestmaradv nyokkal, amelyek a meg nem váltott, lezárt s rhelyekben találhat ok. A Temetkezési törvény végrehajtásáról szóló k rm nyrendelet 20.  -a ezt  gy rendezi, hogy amennyiben a (sírhely) kiürítéséről az elhunyt hozzátartozója nem gondoskodik és a kiürítésre megjelölt  d pont  t n hat hónap eltelik, abban az esetben a népegészségügyi feladatkörében eljáró járási hivatal jelenlétében a holttestmaradv nyokat közös s rhelyben kell elhelyezni, illetve a hamvak az arra kijelölt helyen sz tsz rhat k. Tehát a lezárás elrendelésétől fogva legalább nyolc hónapnak kell eltelnie, ahhoz, hogy a temetési helyet ki r ts k, amely  d tartam méltányosnak tekinthető figyelembe véve a jelen kor emberének temető látogatási szokásait.

³ Petra Lea L ncos: Das Bestattungsrecht in Ungarn: System, Herausforderungen und neue Tendenzen. * gy szs gi Szemle*, 2018/1. 110.

⁴ 1999.  vi XLIII. tv. 5–7.  .

⁵ A temetőkről és a temetkezésről sz l  1999.  vi XLIII. törvény végrehajtásáról szóló 145/1999. (X. 1.) K rm. rendelet 18–19.  .

⁶ 1999.  vi XLIII. tv. 12.  .

⁷ 1999.  vi XLIII. tv. 10.  .

A temetési helyek megváltói azok felett tehát csak korlátozott ideig rendelkeznek, az adott temetési hely nem lesz tulajdonuk része, így hozzátartozók generációira róhat terhet egy adott sírhely, urnasírhely, sírbolt megváltása, fenntartása. A gyakorlati szempontból elengedhetetlennek minősülő lezárásra és kiürítésre pedig a törvény elegendően hosszú határidőt szab azok számára is, akik nem látogatják rendszeresen az általuk (vagy hozzátartozóik által) megváltott temetési helyeiket.

3. A hamvasztás

A holttestek kezelése, az elhunytaktól történő méltó búcsúzás és emléküknak megőrzése mindig is az emberiség magvas részét képezte. Kezdetben elsősorban az elhunyt túlvilági boldogulása, majd a modern kor felé közeledve inkább emlékezetük megbecsülése miatt. Az ókorból talán legközismertebb és legszemléletesebb az ókori egyiptomiak mumifikálása, mint temetkezési forma, de Magyarországon az előző évszázadból is maradtak fenn olyan temetéshez kapcsolódó szokások, hagyományok, amelyeket a nép ma is őriz. Érdekes megfigyelni, hogy a történelem során a különböző népek, kultúrák, esetleg vallások hatására mennyiben tért el a temetkezés az egyes korokban. Azért is fontos ez, mert a temetésben nemcsak a halott 'kap szerepet', annál inkább az élők szándéka mutatkozik meg. (Mellesleg a holttest kezelését nemcsak a temetkezés, de a szervtranszplantáció esetkörében is érdekes vizsgálni.) Munkám e fejezetében a hamvasztás mint temetési mód történeti előzményeire és jelenlegi megjelenésére térek ki.

3.1. Történeti áttekintés

Általánosságban elmondható, hogy Európában a keresztény kultúrkör hatása miatt a középkortól a földbe temetés volt a legelterjedtebb és a katolikus egyház által sokáig egyedüli engedélyezett temetkezési forma. Azonban, ha kontinensünk korábbi kulturális gyökereit vizsgáljuk kiderül, hogy bár a tizenkét táblás törvény tiltotta a hamvasztást és a város falain belüli temetkezést is, a római és görög hatások miatt az ötödik századig jellemzőek voltak a hamvasztások. Úgy tartották ugyanis, hogy ez nyitja meg a kaput a holtak birodalmába, egy-

 ttal megakadályozza a halott visszatérését is.⁸ Szent Ciprián püspök idején, a harmadik században kezdett a temetés közüggyé v lni azáltal, hogy a temetést misével együtt bonyolították le. Mai egyházi temetési szokásaink is visszanyúlnak ebbe az időbe. A keresztényüldözések idején jelent meg az a gyakorlat, hogy a szentek és vértanúk ereklyéit templomokba rejtették, mert a longobárdok és barbárok a sírhelyeket feldúlták. Ekkoriban vált bevett  a templom k r  temetkezés is, aminek a magy r zata az, hogy a hívők minél közelebb akartak nyugodni a szentek erekly ihez.⁹ Később azt is engedélyezte az egyház, hogy a laikusok – az egyházi személyekhez hasonlóan – a templomba temetkezzenek (ezt később hazánkban az 1279-es budai zsinat tiltotta meg el   ízben).¹⁰ Azért is volt erre lehetőségük a nemeseknek, mert a templom alapítására sokszor jelent s összegeket adományoztak, amelyből következő kegyúri jog lehetővé tette s zukra, hogy a templomban helyezz k végső nyugalomra őket. A szegényebbek pedig igyekeztek a temetkezésben ezt a példát követni.¹¹

Hazánkban szokás volt m g a korai középkorban, hogy a harcban elesett vezéreket katon ikkal együtt temess k el a csata után. Ezeknek a maradványai az  n. testhalmok, amelyek olyan dombok, ahová a legendák szerint csapatnyi harcost temettek el.

„ gy tartják, hogy magyarok vagy tatárok tetemei felé emelt a k lcsei Bod horma, az istv ndi T rh tr k s, a j nki Halomh t, a gacsályi Bencehalma, a porcsalma  T r khad, az erdődi Tatárdomb, a kir lydar ci Tat rtemet , s a batizi Halomsor.”¹²

A temetők rítusok szerinti el k l n t se már a keresztényüldözések idején szokássá vált, ez pedig a későbbiekben is fennmaradt. Érdemes megjegyezni, hogy Magyarors g területén a török hódoltság után a református vall s uk inkább a török temet kbe temetkeztek a katolikus vallással szemben fennálló r tusb li különbségek miatt (a protestánsok ugyanis többek között nem áldoztak vagy nem siratták halottaikat). Szemben a katolikusokkal, a reformáció egyh -

⁸ International Cremation Association: History of Cremation.
<https://icf-worldwide.org/information/history-of-cremation/>

⁹ Tamási Zsolt: Az elnyugvó test élete (2). *Keresztény Sz *, 1999/3.
<https://epa.oszk.hu/00900/00939/00005/ks990307.htm>

¹⁰ Uo.

¹¹ Rácz Lajos: A temetkezéssel kapcsolatos kultuszok és jogszokások. In: B li Gábor – Kajtár István – Szekeres Róbert: *Jogtörténeti tanulmányok VIII.* P cs, Magyarors g, P csi Tudományegyetem,  llam- és Jogtudom nyai Kar, 2005. 372.

¹² Rácz i. m. 382.

zai a temetést a halott felé nyújtandó végső testvéri szolgálatnak tekintették, nem pedig az elhunyt üdvösségéért folytatandó munka kezdetének.¹³ Tehát a felekezetek alapján megkülönböztetett temetőekben megvalósuló eltérő temetkezési szertartások már ekkoriban megjelentek.

A holtak hamvasztása a felvilágosodás idején kezdett elterjedni Európában, ettől fogva jelentett valójában problémát a keresztények számára, mivel egyértelműen az egyházellenességgel párosították azokat, akik hamvasztani kívánták holttestüket. Több katolikus állásfoglalás is tiltotta a gyakorlatot, például az 1917-ben kiadott Corpus Iuris Canonici is így rendelkezik: „az elhunyt hívők testét el kell temetni, mert a hamvasztás tilos”.¹⁴ Milánóban és a német Gotha városában 1876-tól üzemelt hivatalos krematórium, amelyet eleinte csak a szabadkőművesek használtak.¹⁵ Mindössze tíz évvel ezután, 1886-ban Magyarországon is elindult egy mozgalom Légrády Károly vezetésével, megalakult az Első Magyar Polgári Halotthamvasztó Egyesület. Az 1932-ben elkészült első magyarországi krematórium Debrecenben, de végül Serédi Jusztinián és Ravasz László református püspök tiltakozására nem került beüzemelésre. A második világháború után azonban praktikus megfontolásból a katolikus tilalmak is enyhültek és egyre inkább teret nyert a hamvasztás mint temetkezési forma. Okai ennek abban keresendők, hogy a világháború halottjainak földbe való eltemetésére (a tömeges számuk és az idő sürgetése miatt) nem minden esetben volt lehetőség. Praktikusan gyorsabb és hatékonyabb megoldást nyújtott a holtak elhamvasztása, amellyel a zsúfolt temetőket sem terheltek további holttestekkel. Ezen kívül az urbanizáció miatt egyre nagyobb teret nyerő városok miatt sem volt üdvös a temetők területét növelni. Az 1983-as Kánonjogi Kódex már nem tiltja a hamvasztást, ha azt nem vallásellenes okokból választják.¹⁶ Ezzel a hívő katolikusok számára is megnyílt a hamvasztás lehetősége.

A 20. század végére a statisztikák is kimutatják, hogy mindinkább növekszik a hamvasztások száma a földbe temetkezésekkel szemben. Ennek sok esetben az az oka, hogy a temetkezés e módja jelentősen olcsóbb, mint sírhelyet váltani az adott temetőben. A világ szekularizációja pedig még az olyan országokban is lehetővé teszi a hamvasztást, ahol a közelmúltig szigorú vallási tilalmak nem engedték azt. Ezáltal megállapítható, hogy a kereszténység és annak hagyomá-

¹³ Tamási i. m.

¹⁴ <https://lexikon.katolikus.hu/H/hamvaszt%C3%A1s.html>

¹⁵ International Cremation Association: History of Cremation.
<https://icf-worldwide.org/information/history-of-cremation/>

¹⁶ <https://lexikon.katolikus.hu/H/hamvaszt%C3%A1s.html>

nyai által évszázadokon keresztül uralt Európában egyre inkább ritkul a földbe temetés és terjed el a hamvasztás mint temetkezési forma.

3.2. A hamvasztás elterjedéséről Európában

Jóllehet napjainkra szinte minden országban kezd elterjedni a hamvasztás, még mindig jelentős eltérések mutathatók ki világ- és Európa-szerte azok megjelenésének arányában. Több külföldi tanulmány is foglalkozik ezzel a témával, hisz ez nemcsak kulturális, de gazdasági szempontból is jelentős kérdés.¹⁷ A koporsós temetéssel szemben a hamvasztások száma jelentősen növekszik, főleg a 21. században.

A jelenségnek több oka is van: elsőként említendő a temetők zsúfoltsága, azok teltsége. Ez az ok nyújt magyarázatot arra is, hogy Görögországban, ahol 2019-ig a jog nem tette lehetővé a holtak hamvasztását (ezzel egyedülállóvá téve az országot Európában), ekkor létrehozták az első hivatalos krematóriumot. Mindaddig azok az emberek, akik a hamvasztás mellett döntöttek volna, kénytelenek voltak Bulgáriába szállítani halottaikat, mint legközelebbi lokáció, ahol engedélyezett volt a temetkezés ezen formája. Habár egy 2018-as kutatásban Görögország lakosságának 55 százaléka vallotta mélyen vallásosnak magát (amely számmal szintén kiemelkedik az ország Európában), a hamvasztás ilyen kései bevezetése mégsem a kulturális vagy vallási meggyőződéssel van kapcsolatban. A temetőbeli helyhiány miatt ugyanis rendszeressé vált, hogy az eltemetett holttesteket a kellőnél korábban, akár három év elteltével kiásták, illetve rájuk temettek – ennyi idő alatt azonban a holttest bomlási folyamata nem zajlott teljesen le, így ez nemcsak az elhunytak hozzátartozóinak jelentettek kegyeleti problémát, de egészségügyi aggályokat is felvetett. Alátámasztandó azt, hogy nem (csak) vallási okai vannak a hamvasztások növekvő számának, az első görög krematórium üzemeltetőjének beszámolója szerint a legtöbb esetben idősek választják ezt a formáját a temetkezésnek (akik igen vallásosnak vallják magukat), azért mert tartanak attól, hogy holttestüket idő előtt kiássák a helyek korlátozott száma miatt.¹⁸

Szintén magyarázta a hamvasztások számának elszaporodását a Covid-19 járvány pusztítása. Olaszországban ez volt az oka annak, hogy 2020. márciu-

¹⁷ The Data Team: The business of death is changing around the world. *The Economist*, 2018. április 16.

¹⁸ Maria Petrakis: Greece had long banned cremation – until the country ran out of room for bodies. *Los Angeles Times*, 2019. december 29. <https://tinyurl.com/38ecswsp>

sában az ország északi részein a holtak 50-60 százalékát hamvasztották.¹⁹ Ez a szám a korábbi országos statisztikáktól jelentősen eltér; hiába figyelhető meg egy folyamatosan egyenletes növekedés a hamvasztások számában (2018-ban 28,93%, 2019-ben 30,68%,²⁰ 2021-ben 36,43%²¹), a 2020. évi adatok ezektől az arányoktól 15-20 százalékkal eltérnek. Napjainkra a hamvasztások magas előfordulása Olaszországban is jellemző lett, habár az országban a kilencvenes években még a halottak 95%-át földbe temették el.²²

A hamvasztások növekvő tendenciájának vizsgálatakor felmerülhet, hogy mennyire áll kapcsolatban ez a kulturális-vallási szokásokkal az egyes országokban, régiókban. Érdekes ezt abból a szempontból is vizsgálni, hogy az Európában leteleplő, hitüket megtartó nem keresztény emberek vagy a kontinens szekularizálódása mennyire van befolyással a temetkezési szokások megváltozására.

Azon európai országok tekintetében, ahol a keresztény hívők száma igen magas, ott megfigyelhető az, hogy a hamvasztások száma alacsonyabb. Példa lehet erre a fent említett Görögország (ahol 2023-as adatok alapján is csupán a temetések 3,42%-a történt hamvasztással), Bulgária (ebben az országban 6,49% az előbb említett érték), illetve Románia fővárosi régiójában is csupán 0,49% az elvégzett hamvasztások száma. Szintén alacsonynak számít a hamvasztások aránya a temetéshez képest Lettorszában (halálesetek 14,78%-a), Litvániában (halálesetek 20,55%-a), Szerbiában (halálesetek 20,85%-a), és Lengyelországban (halálesetek 24%-a).²³

Habár a reláció a vallásosság és az elföldelések között ezek alapján egyértelműnek tűnik, a görög példa is illusztrálja, hogy a hamvasztások fokozatos növekedésének gazdasági okai is vannak. E kérdéssel foglalkozik, a vallástalanodás és a hamvasztás növekedő tendenciája közötti kapcsolatot kutatja egy cseh tanulmány is, amely szerint a hamvasztás és a temetés közötti fő különbséget (spirituális szempontból) az teszi, hogy a test és lélek egységéről avagy azok különálló voltáról vélekedünk-e.²⁴ Habár a kereszténység a Kr.u. 5. századtól

¹⁹ Sabina Castelfranco: Suprising Reason Northern Italy Crematoria Overwhelmed with COVID-19 Dead. *VOANews*, 2020. március 30. <https://tinyurl.com/2uauacz8>

²⁰ International Statistics 2019. The Cremation Society, é.n. <https://tinyurl.com/4wjvk83d>

²¹ 2023 Issue Table International cremation statistics 2022.pdf Elérhető: <https://www.effs.eu/info-corner.html>

²² Jandó Zoltán: Ha minden így megy tovább, ötven év múlva senki sem fogja tudni, hogy mi az a koporsó. *G7*, 2018. május 1. <https://tinyurl.com/nhj6wfmn>

²³ 2023 Issue Table International cremation statistics 2022.pdf Elérhető: <https://www.effs.eu/info-corner.html>

²⁴ Martina Hupková: The link between the popularity of cremation in the Czech Republic and religious faith. *Prace Geograficne*, Vol. 137. (2014) 72.

a temetést részesítette előnyben és a hamvasztást tilalmazta, egy olyan rendelkezést sem találunk a Szentírásban, miszerint a hamvasztás akadályozná az  r k élet elérését. Vitathatatlan azonban, hogy az ószövetségi könyvekben is a megégetés mint büntetés többször is megjelent.²⁵ (Történt ez például Saul király és fiainak holttestével: „ s levették Saul testét és az   fiainak testeit Beths n ker t s r l, elmentek J besbe, és ott megégették őket;”²⁶.)

Az említett cseh tanulmány elsődlegesen Csehországban vizsgálja a hamvasztás és vallásosság kapcsolatát; egy olyan országban, ahol a hamvasztások s ama igen magas (2023-as adatok szerint 86,29%-os²⁷ hamvasztási arány a legmagasabb a közép-európai régióban) nemcsak napjainkban, de a 9. században meggy keresed  szláv szokások megjelenése óta.²⁸ Habár a 19. században ritkasága miatt m g drágának bizonyult a hamvasztás, az urbanizáció és a városok növekedése szükségszerűvé tette a temet kt l való t r elnyerését, ezzel a hamvasztás racionálisabb döntéssé vált. Miután 1898-ban az Eisenach Konferencián az evangélikus egyház lehetővé tette, hogy lelkészei celebr ljanak a hamvaszt sokon, és 1963-ban a Katolikus Egyház is elfogadta temetkezési formaként, már a keresztény hívők s am ra sem jelenthetett akadályt a hamvasztás mint temetkezési forma.²⁹ Ezek alapján megállapítható, hogy habár a keresztény egyházak (az Ortodox Keresztény Egyház kivételével) hivatalosan nem ellenzik a hamvasztást, mégis megfigyelhető, hogy gyakran a keresztény hívők inkább a hagyományos (krisztusi mintát követő) földbe temet tet st választják végső földi állomásként. A csehorsz gbeli tanulmányból is megállapítható, hogy kulturális-vallási kapcsolatok befolyásolják a temetkezési mód megválasztását.³⁰

Azért is fontos e kérdés tanulmányozása, illetve a hamvasztás elterjedésének okaiként szolgáló tényezők feltárása, mert ez nemcsak környezetvédelmi, de anyagi szempontból is eltér a földbe temetéstől. Minthogy a hamvasztás hazánkban is kevesebb terhet r  anyagilag azok ig nyl j re, mint a földbe temet tet s, ezért logikusnak t nn , hogy azokban az országokban terjedt el jobban ez a temetkezési forma, ahol a szegény s g nagyobb a lakosság körében. Azonban megtekintve az európai statisztikákat elmondható, hogy azok az országok,

²⁵ Trencsényi László (szerk.): Mit mond a Szent Biblia a hamvaszt sr l? Budapest, 2020. *Parokia.hu*, 2020. <https://tinyurl.com/2r3w2vm8>

²⁶ 1S muel 31,12.

²⁷ 2023 Issue Table International cremation statistics 2022.pdf Elérhető: <https://www.effs.eu/info-corner.html>

²⁸ Hupková i. m. 73.

²⁹ Uo. 75.

³⁰ Uo. 81.

ahol a legmagasabb a hamvasztások aránya az utóbbi néhány évben (Dánia, Svédország,³¹ Egyesült Királyság, Szlovénia, Svájc³²) nem egyeznek meg azokkal az országokkal, ahol gazdasági nehézségekkel kell a lakosságnak nap mint nap szembesülnie.³³ Mindezek alapján az egyes országok lakosságának anyagi helyzete és a temetési módok között kapcsolat olyan szempontból nem áll fenn, hogy a szegényebb országok állampolgárai szívesebben választanák a hamvasztást – sőt ennek ellenkezője, vagyis inkább a temetés gyakorisága figyelhető meg Bulgáriában, Romániában például. (Ezek következményeként felvethető az a szociológiai szempontból izgalmas kérdés, hogy vajon egyes emberek anyagi helyzete és vallásosságuk között áll-e fenn reláció, amely kérdéskör vizsgálata azonban nem képezi e kutatás tárgyát.)

Összességében megállapítható, hogy egyes országok kulturális-vallási gyökerei a jelen korban is meghatározóak – megjelenik ez a temetkezésben is. Ugyan a legtöbb európai országban a földbe temetés volt sokáig a kizárólagos temetési forma, napjainkra ez az arány teljesen megfordult a hamvasztás javára. Ennek okai pedig szintén kimutathatóak a korunk emberét befolyásoló kulturális hullámokból – vagy azok hiányából.

3.3. A hamvasztás jogi szabályozása Magyarországon

Az európai adatokhoz hasonlóan hazánkban is megfigyelhető a hamvasztásos temetkezések számának növekedése. Országosan körülbelül 60% a hamvasztásos temetések aránya a földbe temetéssel szemben, a fővárosban ez az arány 80%.³⁴ Ennek okai, ahogy arról a korábbi fejezetekben beszámoltam, kereseshetők a hamvasztásos temetés olcsóbb mivoltában, a temetőbeli helyhiányban és a kulturális-vallási szokások átalakulásában. A Központi Statisztikai Hivatal kutatása alapján kiderül, hogy a temetési szolgáltatások közül a földbe temetés jelentősen drágább, mint a hamvasztás: 2024-ben a földbe temetés ára 422.000 és 442.000 forint között mozog, míg a hamvasztás ára 304.000 és 318.000 forint közötti összeg.³⁵

³¹ Kremationsstatistik 2022. *Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund*, 2022. 03. 31. <https://skkf.se/wp-content/uploads/2023/04/SKKF-Krem-statistik-2022.pdf>

³² 2023 Issue Table International cremation statistics 2022.pdf Elérhető: <https://www.effs.eu/info-corner.html>

³³ Hupková i. m. 78.

³⁴ Lános i. m. 113.

³⁵ https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0044.html

A Temetkezési törvény 38.  -a alapján amennyiben a halottvizsgálati bizony t v ny szerint a holttest hamvaszthat , a hamvasztást az ország területén működő bármely hamvaszt  zemb n el lehet végezni. Ez a rendelkezés tehát nagyobb mozgásteret ad a hozzátartozóknak a temetés lebonyolítását illetően. Nagyobb a rendelkezési szabadság abból a szempontból is, hogy a hamvasztás esetén nincsenek korl t k szabva a hamvak eltemetésére vagy sz tsz r s ra vonatkozóan. Ebből következően a hamvak tarthatók magánlakásban is. Fontos azonban az urnához hozzáférhetőséget biztosítani a kegyeleti jog minden jogosultjának abban az esetben is, ha az valakinek az magán otthonában található. Az ebből fakadó jogviták rendezése végett a Temetkezési törvény módosítására sor került. E módosítás értelmében a temetésért felelős személynek biztosítania kell, hogy más, kegyeleti jog gyakorlására jogosult személy is  lni tudjon jogával, ne kerüljön hátrányos helyzetbe abból az okból, hogy a hamvak más személy magán lakhelyén találhatóak.³⁶ Ezt a Kúria is megerősíti Pfv.21644/2015/8. számú precedensképes határozatával, amelyről munkám későbbi fejezetében részletesen beszámolok.

A Temetkezési törvény végrehajtásáról szóló kormányrendelet 57.  -a lehetővé teszi a hamvak megosztását, amennyiben azt az eltemett t  írásban k ri. M ivel a gyakorlatban többször előfordul a hamvak megosztása, egyes temetkezési v allalkoz sok ‘pi ta dekorációt’ kínálnak a hamvak egy kis mennyiségének egy  rege   kszerbe való elhelyezésére.³⁷

A hamvak vízi és légi temetésére az illetékes környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi hatóságok engedélyével kerülhet csak sor. A temetés e módon történő lebonyolítása esetén jelen kell lennie a temetkezési szolg ltat n k is, illetve a hamvak légi elszórása esetén ahhoz az érintett ingatlan tulajdonosának hozz j r l sa is szükséges.³⁸

4. Temetkezési jogi jogviták hazánkban

A Temetkezési törvény elején olvasható alapelvek kulcs fontosságú szerepet töltenek be, ugyanis ezek szem előtt tartásával kell értelmezni az jogszabály eg sz t. Ezt igazolja az is, hogy több jogesetben ezen alapelvekre hivatkozik indokolásában a bíróság. Az 1.  (1) bekezdése alapján a tisztess ge s és méltó temetés, valamint a halottak nyughelye előtt a t szteletad s joga mindenkit

³⁶ L ncos i. m. 113.

³⁷ Uo. 114.

³⁸ Uo.

megillet.³⁹ A (2) bekezdés kiemeli: a végső nyughely megválasztásában és a temetés lebonyolításában az abban közreműködők és az eltemettetők, az elhunyt életében tett rendelkezésére figyelemmel kötelesek együttműködni.⁴⁰ Ezek a polgári jog személyiséget védő rendelkezéseinek figyelembevételével természetesnek hathatnak.

E (2) bekezdéshez kapcsolódik a Kúria Pfv.21644/2015/8. számú precedensképes határozata, amely a peres felek elhunyt gyermekük hamvainak elhelyezését rendezi, miután a szülők között az életközösség felbomlott. A jogesetben a házastársak együttélésük idején a hamvakat tartalmazó urnát közös házuk egy szobájában helyezték el. Azonban miután a felperes elköltözött a közös lakásból, az alperes az ingatlant értékesítette, az urnát magával vitte, ezáltal a felperest elzárta közös gyermekük hamvaihoz való hozzáférésétől. A Kúria ezzel kapcsolatban kimondta: kegyeleti jogot sért a hozzátartozónak az elhunyt emlékének megőrzésében megakadályozása. E jogot a kegyeleti jogosultak (e perben a szülők) együttesen gyakorolják, magatartásuk nem sértheti a többi kegyeleti jogosult jogait, érdekeit. (Az ügyben a bíróság ítélete szerint a kegyeleti jog közös gyakorlását az urna köztemetőben való elhelyezése tenné lehetővé.)⁴¹ Hasonló a Kúria Pfv.20.361/2019/7. számú határozata is, ebben az ügyben a szülők életközösségének megszakadása után elhunyt gyermekük hamvait az egyik szülő egy nyilvános templomi urnafülkében helyezte el, így lehetővé téve a másik szülő számára is a megemlékezést. A bíróság ebben az ügyben ezt elfogadhatónak ítélte meg, hisz a templomban mindkét szülő hozzáférhet az urnához, kegyeleti joguk gyakorlásában nincsenek akadályozva.⁴²

A temetkezési törvény temetést szabályozó részének 19. §-a szerint az eltemetés hamvasztással vagy hamvasztás nélkül történik. Kiemelendő rendelkezése a szakasznak, hogy amennyiben a temetésről több személy gondoskodik, akik között nincs megegyezés a temetés módjának tekintetében, úgy az csak hamvasztás nélkül történhet.⁴³ A 20. § alapján a temetésről elsősorban az köteles gondoskodni, aki ezt szerződésben vállalta, másodsorban az, akit az elhunyt végrendelete kötelez; végrendelet hiányában az együtt élő házastárs vagy élettárs, végül az elhunyt egyéb, közeli hozzátartozója a törvényes öröklés rendje szerint. E személyek hiányában (vagy amennyiben tartózkodási helyük ismeret-

³⁹ 1999. évi XLIII. tv. 1. § (1) bekezdés.

⁴⁰ 1999. évi XLIII. tv. 1. § (2) bekezdés.

⁴¹ Pfv.21.644/2015/8.

⁴² Pfv. 20.361/2019/7.

⁴³ 1999. évi XLIII. tv. 19. §.

len) a temetésről az elhalálozás helye szerint illetékes települési  nkorm nyzat polgármestere köteles gondoskodni.⁴⁴ A törvény 21. -a a hamvak sorsát rendezi (azokat hol lehet elhelyezni, elszórni, kinek köteles a temet kezel  a hamvakat kiadni, a hamvak szétszórása esetén annak szabályozását).

E szakaszok rendelkezéseinek alkalmazására példa a Kúria Pfv. 21032/2022./4. számú precedensképes határozata személyiségi jog megsértése tárgyában. Ebben az ügyben a felperes édesanyjának hamvait az elhunyttal életjáradéki szerződéses kapcsolatban álló alperesek  gy sz rt k a Dunába, hogy arról az elhunyt gyermekét, annak kifejezett kérése ellenére sem  rtes t tt k. Ezzel a hozzátartozó kegyeleti jogát megs rt tt k, mivel temetés és temetési hely hiányában nem tudott végső búcsút venni édesanyjától és kegyeleti jogának későbbi gyakorlásától is ellehetetlen t tt k. Az alperesek arra hivatkozva próbálták (sikertelenül) mentesülni, hogy a hamvak elsz r s t az elhunyt személy nyilatkozata alapján tett k meg, hisz a Temetkezési törvény 19.   (2) bekezdése szerint az eltemetés módjára és helyére nézve az elhunyt életében tett rendelkezése  r nyad . Azonban ugyanezen törvény 21.   (6) bekezdése alapján, ha az elhunyt a hamvai sorsáról végrendeletben nem rendelkezett,  gy a hamvak szétszórása csak abban az esetben lehetséges, ha ahhoz a hozzátartozók kifejezetten hozz j rult k. Az ügyben az elhunyt nem végrendeleti úton rendezte hamvainak sorsát, ezért az elhunyt korábbi ’kérésére’ hivatkozás nem mentesíti az alpereseket a hozzátartozó értesítése alól. A Temetkezési törvény 21.   (2) alapján az urna hazaviteléről az elhunytának végrendeletben kell rendelkeznie, ha ezt nem tette meg, abban az esetben a temetésre kötelezettnek biztosítania kell a hozzátartozók számára a kegyeleti jog gyakorlásának lehetőségét. M ivel jelen esetben a hamvakat a Dunába sz rt k, anélkül, hogy az elhunytának ak rmi lyen síremléket vagy megemlékezésre alkalmas helyet szentelnének, ezért a hozzátartozót kegyeleti jogának gyakorlásától véglegesen elzárták. Ezért a b ros g a személyiségi jog sérülését megítélte.

A jogesetek számából és jellegéből érzékelhető, hogy a halál olyan része minden ember életének, amelyről nem szívesen szólunk, mégis elemi módon van jelen, befolyásolja életünket. A jog az élet ilyen intimnek tűnő területein is megveti lábát, emberi létünk végső momentumait, s t a kegyeleti jogban az elhunyt ember emlékezetét is szabályozni törekszik.⁴⁵ Sokszor felmerül bennem ilyen esetekben a kérdés: képes-e valóban megoldani az ilyen mélyen személyes

⁴⁴ 1999.  vi XLIII. tv. 20.  .

⁴⁵ Landi Balázs: Az emberi méltóság, mint polgári jogi személyiségi jog az emberi élet ellenében, sőt azon is t l? Gondolatok a halál és a kegyeleti jog kapcsán. *Iustum Aequum Salutare*, 2020/2. 60. https://ias.jak.ppke.hu/20202sz/03_1_LandiB_IAS_2020_2.pdf

és érzékeny problémákat a jog. Ugyan a problémát fel nem oldhatja, az emberi érzéseket elcsitítani vagy megszüntetni nem tudja, de a fenti jogesetek tanulmányozása során az volt számomra kiolvasható, hogy szükség van arra – az ember személyét ily mélységben érintő problémás élethelyzetekben különösen is – hogy a jogszabályok segítsenek rendet teremteni.

5. Összegzés

Életünket, kapcsolatainkat, hétköznapijainkat átszövi a jog fonala. Születésunktől fogva, földi létünk utolsó percéig jogi szabályok sokasága határozza meg a szabályokat, amelyekhez igazodnunk kell. Jóllehet a halállal jogképességünk megszűnik, léteznek ugyanakkor olyan jogi tények, amelyek csak életünk elmúlásával kerülnek rendezésre. Ilyenek a hagyatéki, a kegyeleti jogi problémák és a temetésről, holttest sorsáról való rendelkezés. Olyan élőket megillető jogok (és kötelezettségek) ezek, amelyek a halállal realizálódnak.⁴⁶ Fontos tehát az, hogy ezeket a jogi szabályozás lekövesse, hisz személyünket oly mélyen érintő kérdések ezek.

A történelem során a temetkezési szokások is változtak. Mindig érdekelt az, hogy vajon ezek a változások mindig újítónak hatnak, avagy egy állandó körforrás részei inkább. A hamvasztás elterjedése igenis újnak hathat a keresztény kultúrkörben, hisz a Katolikus Egyház is csak a 20. században engedélyezte hivatalosan annak lebonyolítását. Ennek ellenére igen gyorsan terjed és megfigyelhető, hogy sok hívő személy is ezt a temetkezési formát választja gazdasági vagy környezetvédelmi okokból. Ezáltal kijelenthető, hogy a halál (intimnek tekinthető) területeire is bejutottak a gazdasági megfontolások. Napjainkban, a csaknem korlátlan választási lehetőségek között, különösen is észrevehetőek a különbségek a temetkezési jog területén az emberek között – legyenek azok a különbségek gazdaságiak, kulturálisak, vallásiak. Bízom benne, hogy a temetkezési jog fejlődő területe továbbra is leköveti a kor örökös változásait és az emberek méltón vehetnek búcsút halottaiktól, anyagi helyzettől függetlenül.

⁴⁶ Pilling János: A búcsú méltósága (A holttesttel való méltó bánásmód kérdései). *Kharón Thanatológiai Szemle*, 2004/3. 28. https://kharon.hu/docu/2004-3_pilling-bucusu.pdf